

de broe-
cattierecht
dingen tot

zijn argu-
k dr Bos
kerkrecht,
en fictie"

lf het ge-
n. Terwijl
erwijl nog
afgespro-
het volk,
rkt in de
naar toe".
nderingen
ouwen.
K. S.

niet meer
t. dan ook
g der her-

t. We heb-
r Bos zoo
over Oos-
g als acte
ij zegt het
ij met de
was niet
noodzaak
eggen van
een vrij-
ultwijzing
t het feit
in inbraak
van de in-

t, ligt na-
gen. Het
g gekozen
oet, is het
les en af-
or Ooster-
ja geheime

zie verder
l spoedig
nder alles
e is werk
s zijn van
ar straks.
esidu van
ik ingaan-
ds. Zoo is
t, van het
heenflitst,
niet met
stzefde bij
ons mee,
chten doet
ichter, als

n, waar-
bete-
nadere
eitaat

schouwing
Berkouwer,
van de ge-
n worden,

er zich re-
nhoud der
geschreven
Geloof en

eren voor-
Hij heeft
n Barth's
de uiter-
Barth had
rte en ons
r verstaan
r betoogd
Schrift op
kt" (112).
er andere
uitspraken
er met bi-
or worden
ken uit de
thans als
tologische"

wijzen voor
ntfertifung
nahme des
akehr und
m er, ohne
chtfertigen
eint, Gott

conferenties met de synodocratische deputaten. Want dat bleef allemaal geheim.

Intusschen: daar staat het woord „gáán“!

We zijn blij dat het niet gelukt is, het zoover te krijgen, dat dr Bos is weggezonden. De verantwoordelijkheid ligt nu alleen bij hem. En hoe zwak de gronden zijn, ziet men uit zijn „bleet“ („ook wel wat“), „soms“, een „geest“. Wij wenschen hem geen verdriet toe, maar letten wel op de „geesten“, die hij straks in de armen valt.

Nog iets. Met opzet heeft ons blad zich er voor gewacht te zeggen: dr Bos gaat. Om niet meer te zeggen dan wij mochten, en om niet door al te haastige conclusies zelf aanleiding te worden, dat dr Bos kon zeggen: „zie je wel?“ hebben we openlijk geschreven (eenige weken geleden): concludeer niet meer dan er staat. Best mogelijk, dat o.a. dr Bos, indien de synodocratische samensprekingsdeputaten op de gemaakte afspraken het „fiat“ hunner synode krijgen, dan niet „gaat“, doch de kerken nog zal verzoeken, over de nieuwe formules en uitspraken der synodocraten zich te beraden.

Wat zijn we blij met die voorzichtigheid.

Want nu is het alleen maar dr Bos zelf, die het woord „gáán“ in den mond neemt. Zie ik het wel, dan heeft hij de schepen achter zich verbrand; wij niet. Een van beide: zijn voorstellen worden aanvaard of niet aanvaard door de Haagse vergadering. Stel eens, dat ze niet aanvaard werden? Dan zou voor dr Bos het parool moeten zijn: blijven (alsof dat 'n kwestie ware van eigen beschikking, en alsof een gemeente zich zóó kan laten behandelen, elken Zondag.....). Maar van „blijven“ heeft hij naar het schijnt afgezien: want hij zelf is het, die spreekt over „wie de gemeenschap, waarin hij verkeert, niet meer zegenen kan door zijn aanwezigheid“. Dat betekent dus (tenzij we niet meer lezen kunnen): ik kan door mijn aanwezigheid de gemeenschap waarin ik verkeer niet meer zegenen. Ergo: hij wil gaan. In elk geval gaan. Dadelijk gaan: „niet langer“, staat er. Preekt dr Bos nog wel op den dag van morgen? Ik weet het niet. Hoe het zij: hij is volkomen zeker van zijn zaak, d.w.z. van de houding der Haagse synode (dan hebben die deputaten de synode al vast in hun zak) of — hij heeft zich uitgeleverd op genade of ongenade. Misschien ook gaat hij werkloos aan den kant zitten (persoonlijk onrecht moet worden geduld!)

Hoe het zij — we zullen binnenkort van heel wat geharrewar en ruzie over onwenselijkheden af zijn. En we zullen zien gáán, van wie het gaan te vermoeden was. En we zullen de fabel over al die nieuwe bindingen meteen zien bespottelijk gemaakt. En we zullen beleven, dat dr Bos niet meer boos kan worden op menschen, die zich afvragen wat hij zich afvraagt: kan die aanwezigheid (als er niets gebeurt!!!) nog zegenend zijn? Ooh, waarom moet men zóólang wurmen, voor het directe woord er uit is? K. S.

deutert niet Böses um in Gutes, indem er uns rechtfertigt; Gott treibt wirklich keine allegorische Exegese“ (K.D., II, 846). D)

In verband met deze uitspraak van Barth citeert de schrijver nog een tweede op dezelfde pagina van de Kirchliche Dogmatik: „Das ist die Vergebung der Sünde: dass diese zwei Praedikationen sich nicht etwa ausschliessen, sich aber auch nicht in dialektischem Gleichgewicht, sondern im Uebergewicht der Zweiten gegenüber den ersten gegenüberstehen, dass ihre Folge unumkehrbar ist, das Gott nie aus dem Guten Böses, wohl aber aus dem Bösen Gutes macht, dass also semper justi das zweite und letzte Wort ist, das hier zu hören und zu bedenken ist. Das ist Gottes Gnade im Gericht“. E).

Tot recht begrip van de zaak zij nog opgemerkt, dat dit laatste citaat volgens dr Berkouwer een explicatie is van het „tegelijk rechtvaardige en zondaar“, een bekende uitspraak van Maarten Luther (simul justus, simul peccator). Het zou ons te ver voeren, hierop dieper in te gaan. Genoeg zij, dat o.i. dit bekende Lutherwoord schriftuurlijk verstaan kan worden in den zin van Zondag 23, vr. en antw. 60: al is het, dat mij mijn conscientie aanklaagt, dat ik tegen al de geboden Gods zwaar gezondigd..... nochtans God mij de volkomen genoegdoening enz. van Christus schenkt en toerekent!

Maar hier maakt dr Berkouwer o.i. een fout. Immers de woorden, die hij van Barth uit 1940 citeert uit de Kirchliche Dogmatik, 2, 1, handelden inderdaad over dit Lutherwoord simul justus, simul peccator. Maar hij maakt o.i. een fout als hij het bovenstaande citaat inleidt met de woorden, dat Barth daarin opnieuw het „tegelijk rechtvaardige en zondaar“ expliciteert. Want Barth leidt de bovenafgeschreven zin in met de volgende, helaas niet door dr Berkouwer geciteerde woorden: „In dem Urteil Gottes sind wir beides: semper peccatores, semper justi. Dat wil zeggen: in het oordeel Gods zijn wij beide: altijd zondaren, altijd rechtvaardigen.“

Wat is nu de fout van dr Berkouwer? Dat hij, vermoedelijk te haastig lezende, niet gezien heeft, dat het nu niet ging om Luthers uitspraak, simul justus, simul peccator: tegelijk rechtvaardige en zondaar, maar dat Barth hier slechts een zinspeling op die bekende uitspraak maakt, maar tegelijk den zin ervan wezenlijk verandert door te zeggen: semper (altijd) zondaren, semper (altijd) rechtvaardigen.

Ja, Barth verandert den klassieken zin, want het tegelijk rechtvaardige, tegelijk zondaar van Luther kan zeer wel verstaan worden als een uitspraak van den zondaar omtrent zichzelf in den zin van Zondag 23. Onze conscientie blijft ons tot aan onzen dood aanklagen, dat wij Gods geboden overtreden en nochtans spreekt God ons van die overtredingen vrij! Maar Barth zegt hier: In dem einen

.. De „Geest“

Wie van de officiële stukken geen nota neemt of geen kennis ervan geeft, en toch zijn wil wil doorzetten, vlucht vaak in de schrijverij over „geest“ en „geestesgesteldheid“. Zoals dr Ridderbos (H. N.) het verwijt van scheurmakerij en ketterij op die en die bepaalde gronden vervangt door het altijd gemakkelijke redeneeren over een „geestesgesteldheid“, zoo schrijft thans dr F. L. Bos over „den geest van werkelijkheid“, die „hoe langer hoe meer openbaar wordt“.

Vraag hem maar niet meer: bedoelt u personen of tendenzen? Het antwoord zal wel of uitblijven, of verlopen zooals dat in den kerkeraad van Vlaardingen. K. S.

GEZINSLEVEN

Aangaande mij en mijn huis

Een valsche tong. Spr. 6:17.

De Spreukendichter weet, door de verlichting des Geestes, de gevaren waaraan elk menschenkind, ook elk kind, ook zijn eigen zoon bloot staat bij zijn verkeer in deze, door God goed-geschapen, maar door de zonde verdorven wereld.

Zooals een tuinman, op de wandeling met zijn kinderen, door den tuin, waar de bloemen in eindeloze verscheidenheid van vormen en kleuren staan te bloeien, in staat is die planten aan te wijzen, welke vergiftig zijn, en daardoor een groot gevaar opleveren, daarom hen waarschuwt, ze toch niet aan te raken, of haar geur in te ademen, of ze in den mond te steken — zoo ook doet deze wijze Opvoeder, die zijn kinderen rondleidt in een wereld met haar vele schoon, dat oogen en ooren boeit en bekoort, maar, waarin ook zooveel voorkomt en daaronder dikwijls wat juist voor de jeugd het meest aanlokkend is — hetwelk groot, soms doodelijk gevaar oplevert, voor een elk die daartegen niet op zijn hoede is — hij wijst het hun aan, hij waarschuwt hen daartegen:

„Pas op voor de hooge oogen!“ „Wacht u voor de valsche tong!“

Zeker, de tong is ook een van de wonderen der schepping Gods; een kunstig instrument, door God aan den mensch gegeven; voor velerlei doeleinden volmaakt geschikt en niet te vervangen. In de werkplaats van den mond, waar de spijzen fijngemaakt en

Urteil Gottes sind wir beides: semper (altijd) zondaren, semper (altijd) rechtvaardigen.

Dit nu strijdt radicaal met Zondag 23, want daar belijdt de kerk, dat wij door het geloof RECHTVAARDIG VOOR GOD ZIJN. In het vrij-sprekend oordeel Gods blijven wij niet altijd zondaren, maar wordt het zoo, dat wij voor God zijn ALS HADDEN WIJ NOOIT ZONDE GEHAD NOCH GEDAAN, JA ALS HADDEN WIJ ZELF AL DE GEHOORZAAMHEID VOLBRACHT, DIE CHRISTUS VOOR ONS VOLBRACHT HEEFT!!¹⁵⁾

Barth kan nog zoo sterk betoogen, dat in dit oordeel Gods het semper justi het laatste woord is, en dat er een overwicht is van het tweede oordeel op het eerste, van het „rechtvaardig“ op „zondaar“, dat neemt niet weg, dat hij eerst geponeerd heeft, dat het altijd zondaren, altijd rechtvaardigen in het oordeel Gods naast elkaar staan. Dat wordt principieel door het overwicht van het een op het ander niet opgeheven en we staan hier dus weer voor één van de grondmotieven van Barth's denken, nl., dat heel de kwestie van onze schuld en smet enerzijds en onze rechtvaardiging en heiliging anderzijds, gemaakt wordt tot een zaak, die feitelijk buiten ons om gaat, en gereduceerd wordt tot een ons in het „oogenblik“ des geloofs bekend gemaakt oordeel Gods. De werkelijke troost van Zondag 23 is hier ten eenenmale opgeblazen. En het is m.i. van een dogmaticus als dr Berkouwer een fout, dit niet te hebben gezien, ja hier zelfs een „correctie“ te moeten zien op Barth's eerdere woorden over het eschatologische kindschap. Dr Berkouwer had moeten zien, dat de vooronderstellingen van Luther's simul justus, simul peccator en van Barth's semper peccatores, semper justi van elkaar even ver verwijderd zijn als het Westen van het Oosten.

We zouden voorts ter „explicatie“ van deze besproken citaten van Barth nog kunnen wijzen op wat Barth één bladzijde verder in zijn Dogmatik (847) schrijft, dat nl. dit alles slechts waar is „im Ereignis und im Vollzug des göttlichen Gerichtes“, waardoor alles weer verlegd wordt van het met ons meetrekkend en betrouwbaar spreken Gods in de Schriften naar den bliksemingslag van het eigenlijke (althans volgens Barth) Woord Gods. We zouden er voorts nog op kunnen wijzen, dat Barth op deze zelfde bladzijde betoogt dat nota bene deze dogmatische sententie van de rechtvaardiging van den zondaar even aanvechtbaar is (genau so anfechtbar) als de sententie, dat wij in Gods gericht als overtredders bevonden worden. Dat deze sententies slechts „rekonstrukties“ zijn van een „Ereignis“ (voorval), waarop ze „betrokken“ zijn, maar dat het „eigenlijke“ van deze daad Gods alleen door God zelf verstaan kan worden. Daarmede wordt feitelijk ook het be-

gemalen worden, doet de tong dienst als een knecht, die alle stukjes en brokjes ter plaatse brengt, waar ze behooren, opdat de kiezen en tanden ze kunnen bewerken; maar tegelijk is diezelfde tong in staat als keurmeester op te treden, om de spijzen te proeven; om, wat niet goed is, uit te schiften, maar ook opdat de eter smaak zou hebben in het noodzakelijke werk van eten en om hem den maaltijd tot een festijn te maken.

En nog zijn daarmee haar functies niet alle genoemd. Zij is ook het instrument, dat den mensch in staat stelt om te spreken. Zoo spreekt de Apostel Jacobus van haar: een klein lid, maar dat groote dingen roemt; waardoor we God en den Vader loven — maar waar we ook mee de menschen kunnen vloeken, die naar de gelijkenis Gods gemaakt zijn.

Toen de Schepper van hemel en aarde zag, al wat Hij gemaakt had, zag Hij ook de menschentong, en zie, ze was zeer goed. Met welgevallen zag Hij op ze neer, volkomen geschikt als ze was voor al de diensten, waartoe Hij ze bestemd had.

Maar tengevolge van den zondeval heeft wel niet de tong haar functies verloren, maar heeft de gevallen mensch ze gebruikt, om daarmee slechte dingen te doen: In plaats van God er mee te loven, vloekt hij daarmee zijn naasten; hem gegeven om er de waarheid mee te spreken, stelt hij ze in dienst van de leugen. Door God goed geschapen, wordt ze dienst van den zondigen mensch tot een onbedwingelijk kwaad.

Hoe wordt daarmee Gods heerlijk scheppingswerk ontadeld en bedorven; is het wonder, dat de Heere dit doen des menschen verafschuwt, haat! — hoe het Hem een gruwel is!

En dan wel in het bijzonder de valsche tong!

De valsche tong, waarmee reeds de slang in het Paradijs is begonnen, toen ze vriendelijke, liefelijke woorden sprak tot den eersten mensch; welmeenend, getuigend van groote zorg voor Eva, die door den Heere blijkbaar werd tegengewerkt en achteruitgesteld: „gij zult als God zijn!“ „Gij zult den dood niet sterven!“ „Luister naar mij, ik meen het zoo goed met U en zoek het beste voor U!“

Elk woord een gifdruppel voor de ziel. En Eva, zelfs Eva, heeft die valsche tong niet herkend en is, met het gansche menschelijke geslacht er het slachtoffer van geworden.

En ieder, die de valsche tong gebruikt, om daarmee den argeloozen mensch in het verderf te storten, openbaart zich als een kind des duivels.

trouw bare van den inhoud van Zondag 23 opgeblazen. Het daarin uitgedrukte is hier dus slechts een approximatiepoging, een „benaderingspoging“ om in menselijke woorden uit te zeggen, wat inderdaad slechts door God te zeggen valt. We staan hier evengoed voor precies dezelfde grondgedachten van Barth als vroeger en heel Berkouwer's constructie van Barth's „correcties“ is, het klinkt misschien hard, niets anders dan een wenschdroom.

We moeten tot onzen spijt constateeren, dat een theoloog als van Niftrik Barth hier heel wat beter begrepen heeft dan dr Berkouwer. Hij schrijft tenminste in zijn Kleine Dogmatiek: „Zonde is in het Protestantisme (wat is dat? R. H. B.) een oordeel, een Woord, een beoordeelend Gods, die alleen kan worden opgeheven door een ander Woord —, door het eigenlijke (Zie boven!, R. H. B.) Woord — door het Woord der vergeving en der vrijpraak. Hier zijn wij weer terug bij de dialectiek (!) van Evangelie en Wet, die wij in de vorige paragraaf hebben leeren kennen.“¹⁶⁾ Inderdaad, dit is een heel wat betere weergave van Barth's semper peccatores, semper justi!

A) „Bedeeld werd door deze bedenkelijke uitdrukking toch wel het juiste: wij hebben de liefde niet in die akten te zien en te verstaan, waarin ze nu eens God bewezen, dan weer ook niet bewezen wordt, maar in het in het geloof door het Woord en den H. Geest bepaalde zijn van den mensch“.

B) „De liefde is slechts en kan slechts willen zijn de gehoorzame oprichting van de teekenen van de Goddelijke genade“.

C) „Hoe zou de liefde tot God werkeloos kunnen zijn? Ze is één stuk activiteit, maar geheel als antwoord van den mensch op dat, wat God tot hem gesproken heeft. Als een dergelijk antwoord is ze activiteit(werk) en brengt ze ook werken voort („heeft ze ook werken“). Ze is echter werk, en ze heeft werken daarin, dat ze getuigenis van het werk Gods en juist daardoor prijsgave van alle zelfroem en van alle aanspraken is“.

D) „Rechtvaardiging wil dus werkelijk zeggen: totale en radicale aanneming van den zondaar en aldus totale en radicale omkeering en verandering van het zijn en doen, waarin hij, zonder zich te verontschuldigen, zonder zichzelf te kunnen rechtvaardigen, voor Gods rechterstoel verschijnt. God noemt het boze niet goed, als Hij ons rechtvaardigt; God bedriift werkelijk geen allegorische exegese“.

E) „Dat is de vergeving der zonden: dat deze twee predikaten elkaar niet zoo ongeveer uitsluiten, echter ook niet in dialectisch evenwicht, maar met het overwicht van de tweede over de eerste tegenover elkaar staan, dat hun volgorde onomkeerbaar is, dat God nooit uit het goede iets boos, wel echter uit het boze iets goeds maakt, dat aldus semper justi (altijd rechtvaardigen) het tweede en laatste woord is, dat hier te hooren en te bedenken is. Dat is Gods genade in het gericht“.

¹⁵⁾ Vergelijk de Latijnsche text van den Catechismus: antw. 59: Quod in Christo iustus SUM CORAM DEO en vr. 60: Quomodo iustus ES CORAM DEO? En vr. 61: Cur sola fide te iustum ESSE affirmas?

Hoe heeft David daaronder geleden, en daardoor geleerd, welk een afschuwelijk kwaad zij aanricht: „O, Heere, red mijne ziel van de valsche lippen, van de bedriegelijke tong. Wat zal u de bedriegelijke tong geven, en wat zal zij u toevoegen? Scherpe pijlen eens machtigen, mitsgaders gloeiende jeneverkolen”.

„Zijn mond is gladder dan boter, maar zijn hart is krijg; zijn woorden zijn zachter dan olie, maar deze zijn bloote zwaarden!”

En hoe waarschuwt Salomo niet voor de vreemde vrouw, die met hare lippen vleit, en door de vleeling harer lippen den verstandeloze voert op de wegen des grafs, dalende naar de binnenkamers des doods.

Daarom zullen elke vader en moeder, die het waarachtig welzijn van hun kind bedoelen op twee dingen bedacht zijn.

Hun kinderen waarschuwen, dat ze eerlijk zijn; nooit door liegen en mooi-praten hun doel zullen trachten te bereiken. Want hoe vroeg verstaan sommigen reeds die kunst. Als ze zoo heel lief zijn tegen vader of moe-

der, of tegen broertje en zusje — maar ondertusschen langs dezen weg hopen hun slag te slaan. Wie oogen en ooren goed open heeft, heeft dat spoedig door, en laat er zich niet door van de wijs brengen, maar zal zulk een kind, dat met z'n valsche tongetje opereert, beslist onthouden, waar het zijn zinnen op gezet heeft, en bij het grooter worden, het er op wijzen, niet alleen dat de menschen zulk doen slecht vinden, zoodra ze het in de gaten hebben (en dat gaat gauw genoeg), maar ook, dat de Heere het een gruwel vindt; en Hem kunnen ze zeker niets wijsmaken.

En dan, en dat is het tweede, dat ze hun kinderen, vooral hun grooter wordende kinderen, zeer ernstig waarschuwen, dat ze op hun hoede zullen zijn voor allen, die overdreven vriendelijk doen; en niet voetstoots aan dezulken hun vertrouwen geven; aan niemand, maar zeker niet aan degenen, wier woorden zoet als honig zijn, vol van goede bedoelingen en rijke beloften.

HUISMAN.

De vrijheid van en voor den ondergeschikten loonarbeider

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Wanneer wij in ons vorig artikel ter bepaling van de eenige en ware vrijheid van den mensch, die van God de opdracht tot arbeiden in deze wereld ontving, verwezen hebben naar de woorden van Christus: „Indien dan de Zoon u zal hebben vrij gemaakt, zoo zult gij waarlijk vrij zijn”, dan is in die verklaring van den Heiland de vrijheid uitgeroepen als een herstel van de positie, waarin de mensch eenmaal bij de Schepping in het Paradijs verkeerde, waaruit hij moedwillig door de zonde geranakte in slavernij en waarin hij niet door eigen arbeid maar door het Middelaarswerk van Christus weer werd geplaatst. Deze door Christus verworven vrijheid omvat het geheele leven, dus ook het leven in het industriele arbeidsproces zoowel van arbeider als van patroon. Die vrijheid was er volgens Paulus zelfs voor den slaaf, over wien hij in 1 Cor. 7: 22 schreef: „Want de slaaf, die in den Heere geroepen werd, is een vrijgelatene des Heeren”, waarop hij tevens liet volgen „Evenzoo is hij, die als vrije geroepen werd, een slaaf van Christus”. (Nieuwe Vertaling Ned. Bijbelgen.). Daarom ook kon Paulus den ontvluchten slaaf Onesimus terugzenden naar zijn heer Philemon en aan Philemon schrijven, dat hij hem nu voorgoed terugkreeg „nu niet meer als slaaf, maar als meer dan slaaf, als een geliefde broeder”. (Phil. vers 12 en 16a). Paulus erkende daarbij ook het recht, dat Philemon als heer had over Onesimus, waarom hij ook dezen laatste niet bij zich hield. Paulus had hem wel bij zich willen houden, opdat dan Onesimus den apostel namens Philemon in het evangelie had kunnen dienen. De apostel liet zich evenwel leiden door de gedachte, niets buiten voorkennis van Philemon als heer te willen doen. En waar Paulus tevens wist, dat Onesimus' vrijheid in Christus niet in gevaar kwam door of een tegenstelling vormde tot het dienstbaar zijn hetzij aan Philemon of aan Paulus, zond hij hem terug tot zijn heer.

Als nu reeds volgens de Schrift de zaken zoo staan ten opzichte van een slaaf, dan ligt daarin tevens opgesloten, dat ten aanzien van den vrijen arbeider in loondienst, zooals wij dien kennen, diens vrijheid evenmin principieel in gevaar is door of zich niet verdraagt met het dienstbaar zijn aan een ander in het werk. De arbeider in loondienst is dan ook als geloovige vrij in Christus en behoeft dit eerst niet te worden, terwijl wie niet staat in deze vrijheid in Christus, ook al is hij naar de aardse verhoudingen de meest vrije en ongebondene schijnbaar, toch in zijn leven de totaal gebondene is in slavernij der zonde.

In ons vorig artikel hebben wij reeds opgemerkt, dat deze vrijheid in beginsel hersteld is, en dat er nog vele omstandigheden en verhoudingen in het leven zijn of kunnen zijn, waaruit onvrijheid en gebondenheid blijken, zoodat de vrijheid geen voltooide is. Daarom mag en moet er ook zijn in het Christenleven de strijd voor voortgaande vrijmaking van het leven. Ook de strijd voor vrijmaking van den arbeid, dien God den mensch te doen geeft, dus ook van den industriele arbeid, hoewel van dezen niet alleen. Want de bekende leuze, waaronder de Engelsche Trade Unions optrokken in hun strijd voor den achturigen arbeidsdag „Eight hours work, eight hours sleep, eight hours play” (acht uren werken, acht uren slapen, acht uren spelen) behelst in feite niets anders dan een oproep tot werkstaking en werkverstoring in betrekking tot het werk, dat God den mensch te doen geeft, omdat hij die leuze naast den industriele arbeid er alleen plaats is voor spel en slaap. Dit verschijnsel, dat ook in onze dagen steeds meer het levensbeeld van groote massa's der arbeiders gaat typeeren en dat helaas ook in den Christelijken levenskring steeds verder om zich grijpt, is ongetwijfeld hiervan een gevolg, dat de mensch zijn arbeid niet meer ziet als een door God aan hem gegeven opdracht voor de vervulling waarvan Christus de Aanbrenger van de vrijheid is. Zoo ont-aarden arbeid, spel en sport tot daemonie. In zijn brochure „Die soziale Botschaft der Kirche” (Evangelischer Verlag A. G. Zollinger Zürich) schrijft Erwin Stolz op blz. 28: Verwirft der Mensch die gött-

liche Erwählung, entzieht er sich also der göttlichen In-Dienst-Stellung, die seiner Arbeit eine solche hohe Würde gibt, dann beginnt unaufhaltsam der Prozess der Sinnentleerung der Arbeit”. (Verwerpt de mensch de Goddelijke uitverkiezing, onttrekt hij zich dus aan de Goddelijke in-dienst-stelling, die aan zijn arbeid zulk een hooge waarde geeft, dan begint onweerstaanbaar het proces van het zinloos worden van den arbeid). De belijdenis van de ware vrijheid van den mensch brengt dan ook noodzakelijk met zich een taxatie van den arbeid, die tot in den grond verschildt van elk gesecculariseerd (verwereldlijkt) arbeidsbegrip, ook al is dit op zulk zulke humane stellingen gebouwd. Wie den arbeid niet kan erkennen als dienst aan God, waartoe Christus in vrijheid stelde, voor dien is die arbeid op zijn best een onbegrepen natuurproces, onbegrepen als zijn geheele leven van wieg tot graf, een feitelijk zinledigheid, een maatschappelijk min of meer bepaald moeten, dat die mensch dan fatalistisch opvolgt, ook al straalt mogelijk gedurende korteren of langeren tijd over den levensweg van zulk een mensch het ondergaande licht van een rijk gevarieerd humanistisch idealisme. Zoo brengt ook hier ons Christelijk geloof terstond en principieel scheiding zoowel wat betreft de waardeering van den arbeid als ten aanzien van de vrijheid van den mensch bij en in dien arbeid. Alleen hij, die vrij is in Christus, is ook waarlijk vrij in zijn arbeid. Deze vrijheid is een onvergankelijke, die niet verloren gaat, zelfs niet onder de moeilijkste levensomstandigheden, omdat zulk een Christelijk leven in arbeid, gedragen wordt door de genade Gods, waardoor Paulus, die in zijn leven zoowel armoede als rijkdom en overvloed had leeren kennen, kon getuigen „Ik heb geleerd met de omstandigheden, waarin ik verkeer, genoeg te nemen” en „Ik vermag alle dingen in Hem, die mij kracht geeft”. (Fil. 4: 11—13 in Nieuwe Vertaling Ned. Bijbelgen.).

Wanneer wij nu verder een onderzoek gaan instellen naar „De vrijmaking van den arbeid”, als iets waaraan nog gewerkt moet worden, dan kunnen wij dit doen onder tweeërlei aspect. Wij kunnen letten op de positie van den arbeider als mensch in het arbeidsproces en ook op het karakter van het werk, dat hij in dat arbeidsproces te verrichten heeft.

Daarbij hebben wij dus voor oogen de industriele of economische vrijheid van den arbeider. Wij kunnen dan beginnen met te constateeren, dat de loonarbeider in onze dagen, althans in onze Westersche wereld, vrij is en althans niet volledig nog bevrijd behoeft te worden. Als vrij man gaat hij in vrijheid een overeenkomst van arbeid aan met een patroon of ondernemer. De relatie tusschen die beiden wordt dus bepaald en beheerscht door de arbeidsovereenkomst of het arbeidscontract, dat van beiden de rechten en de verplichtingen aangeeft. De arbeider verbindt zich op aanwijzen van den ondernemer of diens gemachtigde bepaalde arbeid te verrichten gedurende bepaalde tijd en de ondernemer verplicht zich die prestatie met een overeengekomen loon te honoreeren. Ook al brengt zulk een dienstverband een zekere binding over en weer, deze binding is vrijwillig en niet onvoorwaardelijk noch onverbreekelijk. De structuur van dit dienstverband is stellig niet van dien aard, dat daarop zou passen het smerig etiket, dat nota bene zelfs door pleitbezorgers van arbeidersbelangen veelvuldig erop is geplakt, n.l. het odium van „loonslaaf” en „proletariër”.

Een andere zaak is, dat de arbeider in het leven zelf niet staat als een geseccureerde, als iemand die van zijn bestaan en van zijn werkkring blijvend verzekerd is. Het spook van de werkeloosheid hangt de eeuwen door over veler leven.

Het uitnemendste ook van het leven als arbeider is moeite en verdriet. Dit geldt evenwel niet alleen van den ondergeschikten loonarbeider, maar van een ieder, die in het arbeidsproces is opgenomen. Want ook de ondernemer of de patroon is van zijn positie evenmin zeker. Ook hij kan door slechten gang van zaken alles verliezen en kan dan in bepaalde gevallen van fail-

lisement zelfs het totaalverlies van al zijn bezittingen lijden, terwijl de arbeider dan alleen nog maar komt te staan voor het verlies van zijn werkkring, hoe benauwend dit ook doorgaans is. Nog dezer dagen vernam ik van een ondernemer in het Zuiden des lands, die een zestigtal werklieden aan het werk had gehad en wiens zaak door belastingschulden onder den hamer kwam, waarbij machinerieën en verdere inventaris voor een fractie van den oorspronkelijken aanschaffingsprijs en bedrijfswaarde in andere handen overgingen, terwijl toen des mans woning en meubilair aan de beurt kwamen men tegen elkander opbood om deze maar te bemachtigen, zoodat hij letterlijk alles verloor. In de regelmatig gepubliceerde staat van faillissementen is heel wat ondernemersleed gebundeld, terwijl deze staat tevens een duidelijke aanwijzing geeft van het feit, dat van beiden patroon en arbeider geldt, dat hun leven geen verzekerd bestaan is wat de maatschappelijke positie betreft, doch dat het ligt onder de gevolgen van de zonde. Ook in hun beider industriele arbeid werken kiemen des doods. Patroon en arbeider zijn samen in gelijke afhankelijkheid onderworpen aan hetgeen God over hun leven beschikt in voor- en tegenspoed.

Kan nu aan die ongetwijfeld in dit alles gelegen onvrijheid een einde komen, kan op dit punt het leven in den arbeid tot vrijheid worden gebracht, in een nieuwe samenleving b.v.? En dan moet ons antwoord luiden: neen. Het is b.v. een illusie te meenen, dat wanneer men nu maar den arbeider economische medezeggenschap verleent, op dit gebied de situatie zich principieel gaat wijzigen. Dr. J. F. P. Dijkhuis merkt in verband met die onzekerheid op het punt van werkeloosheid m.i. terecht op in zijn reeds meergenoemd proefschrift „De rechtsgrond van het medezeggenschap” (blz. 188): „Het medezeggenschap garandeert niets en mocht de onderneming slecht gaan, dan kan van een inspraak van de arbeiders nauwelijks verbetering verwacht worden. De onzekerheid wordt slechts zekerheid, gepaard aan een gevoel van machteloosheid”. Dit heeft zelfs een socialistisch schrijver als dr. H. de Man duidelijk ingezien toen hij schreef in zijn „Arbeidsvreugde” (blz. 143): „de bestaansonzekerheid van den arbeider, die tot uiting komt in de voortdurende bedreiging met werkeloosheid, wortelt natuurlijk in algemeen sociale verhoudingen, die onafhankelijk zijn van den wil van elke bedrijfsleiding op zichzelf”.

Vanzelfsprekend wil hiermede niet gezegd worden, dat men niet zou moeten trachten de gevolgen eener werkeloosheid zooveel mogelijk te verzachten b.v. door een werkeloosheidsverzekering, die dan gezien kan worden als een reserveering voor den kwaden dag. Het alles bepalende in dezen is evenwel dit, dat het hier betreft een onzekerheid niet alleen staande voor den ondergeschikten loonarbeider, doch ook voor den ondernemer, derhalve voor den arbeidenden mensch. Er bestaat dan ook geen aanleiding om in dezen ander dan hoogstens gradueel verschil te maken tusschen de positie van den patroon en den arbeider. Bij slechten gang van zaken kunnen vaak de arbeiders nog elders een heenkomen zoeken, terwijl de ondernemer als de kapitein op het zinkende schip, dit alleen als laatste kan en mag verlaten en ook dikwijls maatschappelijk dan mede ten onder gaat. Daartegenover staat dat doorgaans de arbeider de financieel meest kwetsbare en dus zwakkere positie inneemt. Er zijn dan ook bij de beschouwing van beider positie bij patroon en arbeider op het punt van de vrijheid bepaalde pluspunten en bepaalde minpunten.

Een andere zaak die nog onder de loupe moet worden genomen in verband met de vrijheid van den arbeider is zijn positie tegenover zijn patroon of werkgever.

Aan dit vraagstuk was b.v. het verschijnen te danken van de brochure van ds A. S. Talma in 1902 over „De vrijheid van den arbeidenden stand”. Talma, die uitging van het beginsel „De arbeider is vrij en alleen aan God verantwoordelijk voor het gebruik van zijn kracht” (brochure blz. 34), kwam in de samenvatting van zijn brochure tot deze conclusie onder punt 7: „De vrijheid en zelfstandigheid, die den arbeider rechtens is verzekerd, betekent praktisch vaak niet veel, omdat de vrije arbeider telkens door de verhoudingen, waarin hij leeft, of de menschen in wier macht hij staat, verhinderd wordt in de redelijke en billijke uitoefening van zijn recht”. (brochure blz. 32). Talma wilde van geen gezag weten van patroon of ondernemer over den arbeider in zijn dienst, hij sprak alleen van leiding bij den arbeid. Tegen deze gedachte nam prof. dr. H. Bavinck stelling in zijn artikel in „De Bazuin” van 9 Mei 1902 onder den titel „Heeren en knechten”. Wij noemden deze zaak reeds eerder in onze artikelenreeks over „De Crisis van het gezag in het bedrijfsleven”. Voor Talma was er dus sprake van een vrijmaking van den arbeid, door opgelegde en ondergane gezagsonderhoorigheid te wijzigen in een verhouding van leiden en geleid worden. Met C. Smeenk in zijn Christelijk Sociale Beginselen antwoorden wij evenwel op de vraag: Gezag of leiding? Gezag blijft (deel 2, blz. 67 t/m 70). Het betekent naar onze overtuiging dan ook geen vrijmaking van den arbeid, maar een ingaan tegen de Wet Gods en dus opnieuw slavernij, wanneer deze gezagsverhouding in onzen tijd wordt aangepast. Wij komen hierop nog wel terug, wanneer wij in een onzer volgende artikelen aan de hand van een officieel geschrift